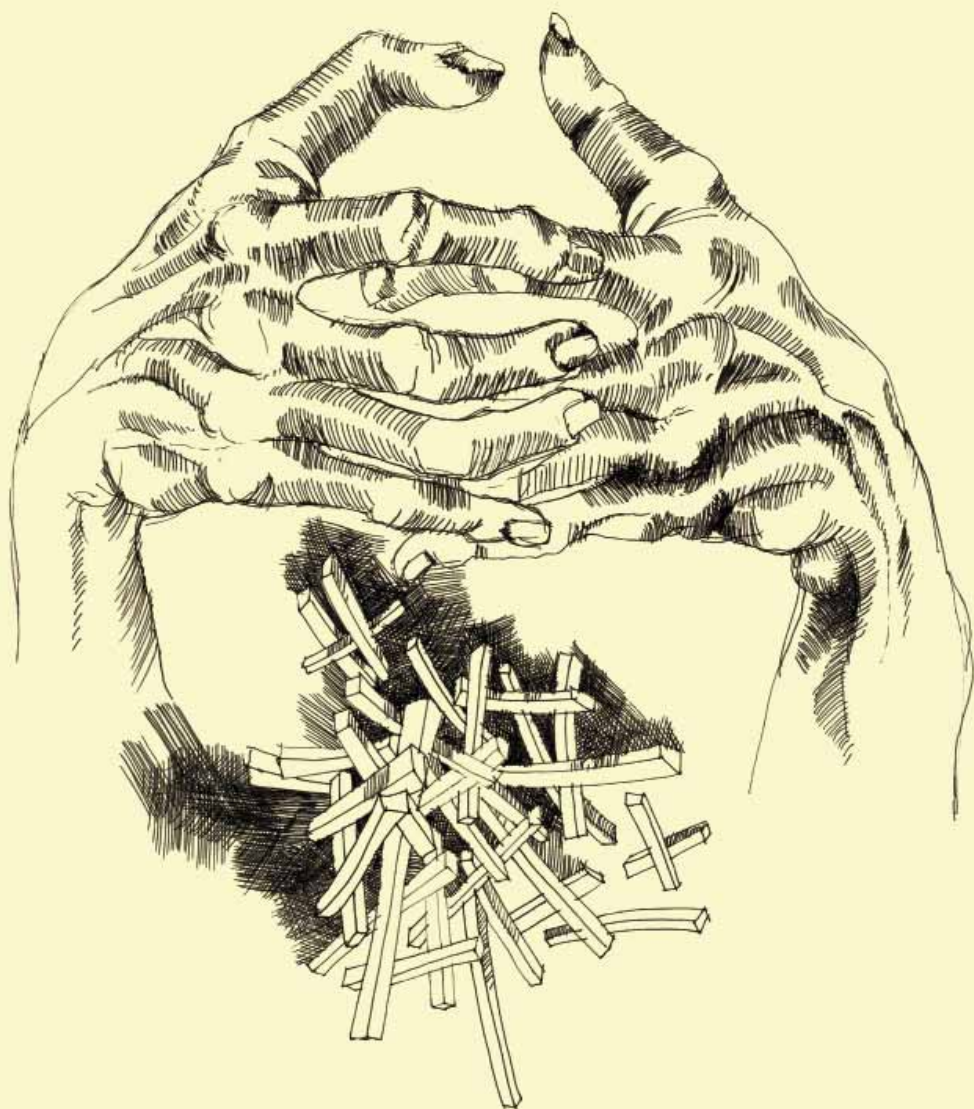


Kállay Kotász Zoltán

Az időből

Egyetlen három történet



Kállay Kotász Zoltán

Az időből

Egyetlen három történet

A gyűrű

– Zoltán! Hol járt a múlt héten?

Válaszra nyílik a száj, hang is szökne tán belőle...

– Ne mondja! Nem érdekel! Csak tartsa meg magának, mit érzett fontosabbnak nálam!

A kisasszony beviharzik, vakolatpotyogtató nyomatékkal csattan az ajtó mögötte. Aztán tárul is nyomban, előbukkan a fej, a fekete kovácsoltvas korlát fölött levillámlik a tekintet.

– És ne gondolja, hogy csak úgy visszakönyörögheti magát!

„Térden állva!”, szüremlik bentről, a lakásból egy másik hang. Eleonóra kisasszony hangja. „Ha nem térdel le, ne is állj vele szóba!”

– Nem is! Térj és könyörgés! – Róza előrehajol, korláthoz préselődik a gyomra. – Térdeljen le!

Horváth néni és Meszéna bácsi csoszognak elő, letelepednek a muskátlis és büdöskés virágládáik mellé. A hokedlik odagyökeredztek a gangra, évtizedek koptatta, rancos udvarbútorok. Behurcolászni a lakásba?! Akár télen is előkucskálhat pár percre a nap, folyamatos a szolgálat, jöhetnek és rájuk huppanhatnak a fényfürdőre vágó, öreg csontok!

Ám valahol máshol is tárva egy ajtó... Rádióhang szüremlik. „Híreket mondunk. A keleti fronton a magyar és német csapatok lendületes támadással...”

– Csavard le! – mordul hátra Vida Elemér a kislánának, az első emeleten. – Zavarja a műsort.

Zoltán közben zavarodottan feljebb húzgálta a nadrágja szárát, fél térde az udvar sárga Zsolnay-kövére ereszkedik.

– Mit csinál?! – fullad el Róza. – Udvarolni akar? Könyörgésnél két térdre kell...!

„Ahogy a templomban szokás! Lerogyni!”, Eleonóra kisasszony magas hangja.

A férfi mellkasa nagyot hullámszik – sóhaj? –, de már mindkét térdkalácsa a kövezeten. Bal kézzel megvakarja a fejét hátul, tarkó és fültő között.

A kisasszony mellkasa is jár, mint a fújtató, közben enyhén az ajkába harap.

– Na... hol is tartottunk... Merre kóricált múlt pénteken?

– Tudja, Rózácska, délelőtt a tartalékos felszerelésemet vettem át, délután pedig a doktori védésem az egyetemen... – telt, erőteljes bariton, érdekes kontrasztja a belső udvar falai között eddig csapongó szopránnak. Nem folytathatja.

– Vizsgál? Már megint az iskola? Ez a mentség? Ennyi?! – a felháborodás apró nyálcseppeket lövell ki Rozália száján, Lajoska, Vidáék kislánya az elsőn oldalsó-alsó nézetből ezt kiválóan látja.

Most új szereplő bukkan fel, Simon papa. A két lány apja. Barnássárga csíkos háziköntösben, nem néz se jobbra, se balra, különösen nem lefelé.

– És mi van – szól a bajuszkötőjét igazgatva, halkán – ha nem jön többé? Ha esze ágában sincs visszakönyörögni magát a hisztis menyasszonyához?

– Papa! Kinek a pártján állsz?!

– Csak úgy kérdeztem – dörmögi Simon bá, legyint, és visszamegy.

Lenn, a félárnyékban Zoltán ismét a fejét dörgöli, a porolóra pedig, a nap-sütötte felső sarkára fehér káposztalepke telepszik. Billegteti a szárnyát.

A kisasszony ajka elkeskenyül, összeszorul, dermedt csend zuhan a katlanra. Délben a házmester felmosott, párállik, szárad a lé. A légnymás vésszen emelkedik, mintha irdatlan sziklatömb, meteor száguldana felmérhetetlen magasságokból a purgatórium felé.

Róza gyűrűt húz le – aranygyűrű – az ujjáról, és fél lépést hátrálva, a korlát felett az mélységbe veti.

– Takarodjon! – löki a szót az ékszer után, a felfelé fordított homályos arc felé.

A koradélutáni napfény ferde sugaraiban a gyűrű többször megperdül, felcsillan, apró égi járműként S.O.S.-jelzéseket szór az ásító nagyvilágba, így zuhan néhány pillanatig, percig, évszázadig... Aztán bekövetkezik az elkerülhetetlen, jól hallható koccanással a kövezetre hull, visszapattan, ismét földet ér, gurul, eldől... Az oldalán pörögve-táncolva hullámszik... Gyorsuló dobpergés, ha az udvar hangversenyterme nem erősítené fel, csak a hangyák hallanák... A hátsó lépcsőház és pincelejáró felé eső árnyékos rész emeletekről átláthatatlan félsötétjében pihen már.

A kisasszony megint a korlátnál áll, szorosan nekitüremkedik, az arca krétafehér.

Visszahangosíthatták a rádiót, zene és énekszó csobog a gangra. „Elvitted tőlem az álmaidat, pedig az élet csak gyertyaláng, lassan felőrli a vágyaimat, s mire felébredsz, késő lesz már...” Karády Katalin!

A férfi feláll, jobb kezével meglegyintgeti a nadrágja szarát. Maga elé, a kövezetre bámul. Földről most jól látszik, hogy a feje búbján gyérül a haj, még egy-két év, és tonzúrával kell számolnia. Lehajol, felcsippenti a gyűrűt, nézi, zsebre teszi. A kapu felé fordul.

„Tudtad, hogy fáj, mégis elmentél, bíztál a nyárban, és azt hitted, sosem lesz tél...”

– Most meg hová megy?! – sikkant a hang. – Csak úgy elmenne?

A férfi megáll, visszafordul. Felpillant ismét... Mosolyog? Jól látja Horváthné, született Toszek Leopoldina, rimaszombati születésű, Pestre házasodó, és most a Horthy Miklós körtér 14. első emeletén lakó özvegyasszony, szemüvegét a kisszobában, az éjjeliszekrényen felejtve, hogy Zoltán mosolyog?

„Szeretlek én, jöjj vissza hozzám, jó volna becézni, csókolni újra a szád!”

Szárnyra kel a káposztalepke, libeg a függőfolyósok vasalata mentén, majd megcélozza a másodikon Lauxék muskátli-sorozatát. Több ládában egymás mellett rengeteg piros – s közte néhány fehér – virág. Piros, fehér, zöld. Ahogy máshol is: piros, fehér, zöld.

– Mit kell mondani ilyenkor? – A kisasszony hangja, mint a síp, elvékonyodva hasít.

Zoltán hunyorogva bámul, a függőfolyósok szinte már dugig, Csöregi Emma és Amália (vénlány ikerpár), Tadeus Stonawski (lengyel menekült), a féllábú Kolemman (nem szokott előjönni, csak ha nagyon nagy a hangzavar), Salgó Jenő (az utóbbi hónapokban már folyamatosan hordja a mellkasán a vitézségi érmét), Husztiék (mind a hat fogyatékos, vagy legalábbis annak tűnő gyermekükkel), Dömm Dezső (magánzó, képtelenség rájönni, miből tartja fenn magát), no meg a kalaposműhely teljes személyzete.

– Köszönöm! Azt kell mondani ilyenkor, hogy köszönöm!



„És szégyellje magát, hogy ezt egy nőtől kell megtanulnia! Felnőtt férfi lé-
tére!”, Eleonóra kisasszony.

– Köszö... nöm... – csuklik bele Zoltán a tekintetek záporába.

– Neeeeem! – toppant a kisasszony, és a folyosó kövezete ezt irdatlan
pörölycsapásként közvetíti. A fejét is rázza, kibomlik a haja. – Bocsánatot kell
kérnie! Hogyan képzei, hogy bocsánatkérés nélkül még egyáltalán szóba állok
magával?!

„Látszik, hogy nem bánt meg semmit, mert magától nem jut eszébe!”, ez
megint a lakásból.

– Na jó, akkor diktálok: Köszönöm, Rozália kisasszony, hogy még mindig
szóba áll velem, és megbocsátja a lehetetlen viselkedésemet, lump életemet,
állandó hazudozásomat, szánom-bánom a bűneimet, és ígérem, hogy meg-



változom, és hűséges és figyelmes leszek! – Lobog a szőke hajkorona, ahogy csúszkáló intonációval, refrénként ismétli: – Hűséges és figyelmes!

– Köszönöm, hogy még szóba áll velem, és... és... hűséges és figyelmes...

Röhögéstől és bekiabálásoktól zeng a gang. Igen, kicsit hosszú a szöveg, de szerencsére ott van Málíka, a műhely adminisztrátora, aki első hallásra megjegyyez mindent, és az alagsori kisablakon kihajolva, mint egy sűgőlyukból, előmond Zoltánnak.

„Lehetetlen viselkedésemet.... Lump életemet... Állandó hazudozásomat... Szánom-bánom...”

Bólogató és kuncogó arcok a karzaton, a puszogás azonban, mindenféle karmesteri intés nélkül, váratlanul elhal. A drámai csúcspontot érzékelve felülkerekedik a figyelem.

Zoltán végére ért a szövegének, és rátapint a zakója belső zsebére, ahova azt csúsztatta. A csend odafeszül a szereplők és a hallgatóság közé, remegő pókfonalként behálóz és összefűz, és csupán a térről a villamoskerekek csikorgása figyelmeztet a világ tágasságára, más zajlásokra.

– Na jó – sóhajt Rozália épp csak hallhatóan. Csücsörít, égre akasztja a tekintetét és két kézzel hátranyúlva kontyba tekeri és visszafűzi a haját.

„Láz a szerelem, veszedelem, amire vágyom, száll a tüze fenn, az életem lobogva lángol, jöjj, oltsd el...” Már megint a rádió... Filmzenéket adnak.

Kopp, kopp, kopp, kopog Zoltán félcipőjének talpa a lépcsőkön. Felvonóval is rendelkezik a ház, de ő, aki a BEAC-ban atletizál, nem vesz ilyesmit igénybe.

A kisasszony tapsikol egyet – kislányok szokták, ha jó ötletük támad –, besurrán a lakásba, fordul a kulcs a zárban, aztán visszaforgó ízben... Mint mikor ajkak nyílnak sóhajra, oly szűken tárul újra az ajtószárny.

A férfi felért. A rést megtágítja, majd összezárja maga után.

„Jöjj hát, míg a vágy dalol, még egy ilyen nász sohasem volt...”

„Jó volt, ugye?”, szól le Horváth néni hunyorogva a harmadikról, Vidáék visszaintenek, igen. „Jó”, suttojga Boldog Anna is, Hertelendyék tizenhat éves bejárócselédje, akire a szakácsné a krumpli kavargatását bízta, amíg ő lemegy a trafikba telefonozni... El kell érnie az ezredes urat, aki a fia felmentését talán... Hogyan is mondták? Megolajozhatja. „Jaj”, nyögi Annácska, az arcához kap, és beviharzik a konyhába.

De nyugodjunk meg, az ebéd nem kapott oda. Még éppen nem.

„Híreket mondunk. A német csapatok gyűrűbe zárták Sztálingrádot. Bármely pillanatban bekövetkezhet a kulcsfontosságú városban rekedt bolsevisták kapitulációja...”

Az út

– Mi újság a fronton? – cövekelt elé Janurik.

Gúny áradt a szavaiból, Boldog érezte ezt, de mint kutya a vizet, lerázta magáról.

– Elfogyott a piros paprika, hadapród úr – felelte fel se pillantva a kondérból.

A fűszer elfogyott, de Janurik arcára odalobbant a vörösség, hunyorgott néhány pillanattig, ám aztán szó nélkül odébbállt. Hosszan sorakoztak még mögötte a levesre várók.

„Meddig, meddig?“, kérdezte magától Boldog. Aztán válaszolt is az önmegnyugtató sietségével: majd megúnják. Mert persze a hadapród a hangadó, de akad három-négy másik önjelölt igazságbajnok is... Ó, az igazság...! Háborúban?! Előbukik itt más furcsaság, egyenlőtlenség, holnap már a metszőbb, frissebb szúrja majd a szemet, és megszokják Boldog Mihályt a méteres merőkanalával a gulyáságyúnál.

Három nappal korábban éppen így toppant elé – aki akar valamit, mindig túl közel nyomakszik a másikhöz? – Komor őrmester, mondván, igaz-e, hogy civilben szakács?

– Csárdában dolgoztam... Évekkel korábban – válaszolt Boldog.

– Szakács! – nyertett az őrmester, és beosztotta Mihályt hátulra, a vonalak mögé két kilométerre, a konyhára. A főzés mellett trénszekérrel neki kellett minden délben a leghátsó fedezék bejáratáig eljuttatnia a levest és a kását, és kaporciózni.

Ez lett a baj. Újra és újra találkozott a társaival, akikkel korábban, nem is olyan régen még együtt hasalt az éjjel hideg, nappal fellangyosodó fekete sárban, együtt hallgatta a golyók ritmustalan füttyögését és cserdítéseit a sisakja felett, ez így ment a negyedik napig, éppen emelték le csörlővel a kondért a kocsiról, bablevest hús nélkül, mert bár egy sérült lovat öt nappal korábban agyonlőttek a századuknál, Boldog már csak a fejével és lábaival találkozott, Kékessy főhadnagy úr elüzletelte az olaszokkal a nemesebb részeket, állítólag csokoládét, kávé, tejet és csomó egyéb alapvető szükségleti cikket szerzett a tiszt uraknak, három napig kapargatták a konyhán a lábszárcsontokról és a fejről a cafrangokat, de mára már nem maradt levakarnivaló. „Na, most ezen lesz a felzúdulás“, aggodalmaskodott Boldog, tekerte a csörlőt, és ebben a pillanatban őrült ordítás, mint amikor a tengeren hullám tarajlik magasra, majd alázódulva eláraszt-elfojt mindent, üvöltés tömte tele a fülét, felemelte a tekintetét, rohant mindenki, „áttörtek a bolsik!“

Futott a többiekkel kondért hátrahagyva, merőkanalat elhajítva a szomszéd dombig, de már ott is oroszok sorakoztak, nekik szegezett géppisztolyokkal.

Felemelt kézzel a domb aljába lökdösték, végigmotozták mind a negyvenötvenüket, fegyvert, lőszert, kézigránátot elszedtek, akinél ilyesmit találtak, puskatussal hasbavágták.

Jó félóra múlva lovasok érkeztek, vágottszeműek, vállukon puska, hónuk alatt pika. A bakancsukon piros hímezés futott körbe, nyakuknál prémes gallér, fejükön prémes sapka, feszítettek a nyeregben, mintha vurstliban mutogatnák magukat.

„Tatárok”, jegyezte meg az egyik magyar, majd a mellette álló továbbfűzte: „már megint tatárjárás”. Nevettek, jólesett a feszültséget oldani, aztán valaki: „nem tatárok, baskírok”, mire megint más: „az is lehet, hogy finnugorok”, „fenét, a finnek szókék, ezek nem azok”, „honnan tudod? a kucsmájuk alá látsz?”, „bese-nyók”, de a vágottszeműek főmuftija megelegette a diskurálást, és rájuk förmedt:

– Imejte tishinu!

Az egyik félig tót baka rögtön fordított, „aszondja: kussoljunk!”

Megint motozás következett, ezúttal csak egyvalaki hóna alól kotortak ki gyilkot, de nem csapták hasba, ez megnyugtatóan hatott, sorba rendezték a társaságot, és elindították.

Boldog arra ocsúdott, hogy Komor őrmester lépdel mellette, már amennyire a vonszolódását lépdelésnek lehet nevezni, comblovést kapott, a széttépett ingével úgy-ahogy elfojtotta a vérzést, fájdalmasan sziszegett, és közben lihegett is, mert jókora zsák tornyosult a hátán. Össze tudott pakolni? Abban a nagy kraválban...?! Mihály körbenézett, a foglyok felénél cókók, „csak én vagyok ilyen maffla, hogy semmin sincs?”, de nem álmélkodhatott, mert Komor közelebb hajolt.

– Cimborám, Mihályom... Kérlek... Vedd át a zsákom!

Boldog szó nélkül odalódította a vállára.

„Cimborám, Mihályom”, „cimborám, támaszom”, hajtogatta ettől kezdve az őrmester, és közben kapaszkodott Boldog karjába, és közben bicegett, és közben a testsúlyát egyre jobban odaterhelte, „cimborám, támaszom”, bal vállon a zsák, jobb vállon Komor, „mi lenne, ha a saját pakkomat is vinném?”, képtelenség, az őrmesteré dupla nehéz, vág a húsba, csontig, „cimborám, Mihályom”, csimpaszkodik, egyre jobban elhagyja magát.

– Mégiscsak tatárjárás ez... csak ők lovon, mi gyalog – dűnnyögte valaki. Senki nem nevetett.

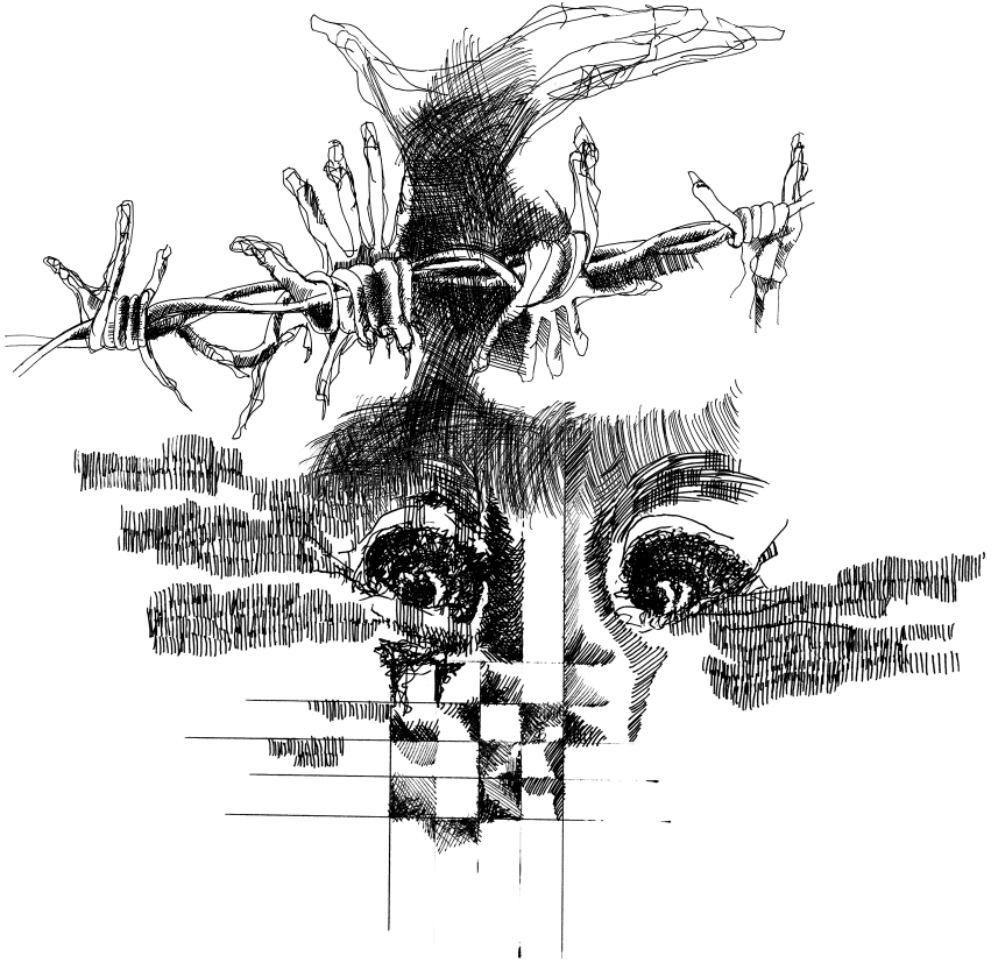
Csepergett az eső, közben kisütött a nap, és tapicskoltak előre az öszszefolyó tócsák fényösvényén. Hová...? „Cimborám, támaszom...” Mezőn át, erdőn át, fák között, cserjék között kanyarogtak, hogy aztán ismét nyílt mezőre bukkanjanak, Mihály felpillantott... Végtelen sorban egyenruhás, imbolygó alakok... „Ennyi fogoly... És észre se vettem?”, de ez csak úgy átsuhant a fején.

„Cimborám, Mihályom...” Aki lemaradt, kitántorult a sorból, a tatárok viszszabökdösték a pikákkal. „Cimborám, támaszom...”

Vágott a húsba a zsák szíja, de mégis a jobb oldal bizonyult cudarabbnak, az őrmester lépésről-lépésre nehezedő teherként húzta lefelé a sáros, majd – hány kilométer után? – poros földre, így meneteltek koradélutánától napestig, már vaksötétben botorkáltak, amikor a lovasok állj!-t parancsoltak. A szabad ég alatt, fűben fekve, összekucorodva éjszakáztak, majdnem újhald volt, pengevékony sarló rajzolódott csak az égre.

Még pirkadt, szürkén egybegomolygott minden, táj, ember, fogoly, fogvartartó, de a lovasok már kurjongattak és piszkálták fel a földről az embereket. Keservesen igyekeztek ülésbe-fekvésbe belemerevedett, átfagyott tagjaikat mozgásba hozni; Boldog talpra kászálódott, és tápázkodott benne a remény is, talán ma mással, ezúttal más lesz a „cimborá”... Nem, ott komorlott az őrmester, és már kapcsolódott is, ahogy pályaudvaron csatolják a vagonat a mozdonyhoz, kezével a vállára.

„Cimborám, Mihályom...”



Teljesen kivilágosodott, amikor másfél óra múlva megálltak. Motozás következett, ötletszerű; most látszott, hogy legalább két-három ezer foglyot gyűjtöttek össze, a vágottszeműek egy része leugrott a lováról, és találmra odamentek emberekhez, tapogattak, zsebekbe túrtak. Komor hátzszakját is leparancsolták Mihályról, felnyitották, kiforgatták, takaró, fehérnemű, borotválkozókészlet, imakönyv repült a csalitosba, aztán csokoládéra és pálinkásüvegre akadt a horgászó kéz, a tatár elégedetten horkantott, az üres zsákot elhajította.

„Ezért cipeltem fél napon át?”

Negyedóra múlva indultak, Boldog közben a fúbe huppant, hamar meg is bánta, mert most gémberegettebben evickélt. Ekkor az őrmester jelent meg, pakkosan – az oldalzsebek gondosan visszazsízazva, legombolva –, és a hátzszak ugyanúgy dudorodott, mint korábban.

– Mihályom... – kezdte, de amikor a másik arcába nézett, elakadt.

Csikorgott Boldog foga, ahogy vállára vetette a zsákot, Komor ez nem hallotta, vagy nem akarta hallani, viszont egészen közel hajolt, és úgy suttozta: „Pézn van az aljában! Belevarrtam!”

Mintha e vallomás bénábbá tenné a testét, vagy csak merészebbé a lelkét, most már teljes súlyát Mihályra terhelte, vitette magát, csüngött rajta.

Egész nap meneteltek.

Este egy tanya szélén, magtár mellett táboroztak le, és mint a kesztyűbábok, melyekből kivonják az ujjakat, összezuhantak. Pár perc múlva a hosszú marhahatározóba vizet húztak a kísérőik, Boldog négykézláb mászott oda, de látta, hogy néhányan felpattannak, és teljes erőből futnak... Másfél napja nem ittak. A kellemes meglepetések sora ezzel nem ért véget, a tatárok kosarakból kenyeret osztottak, kemény, vastaghéjú, dohos, talán penészes kenyeret, de mégis... „Hleb.” Boldog mellett az egyik századbeli társa, Szaladják Ignác, köpcös, szemüveges fiú, reszketeg kézzel kiejtette az ujjai közül az adagot, a vágottszemű felröhögött, és a bakancsa sarkával, mint egy ítélkező isten, „nem jár annak, aki meg se tudja fogni”, sárba tiporta, majd meg is forgatta a lábát a sercli felett.

– Pocsétába ment – dűnnyögte Boldog.

Szaladják tíz körömmel kikaparta, és szájába tömkölte az ételtörmeléket.

Éjszakára, akik befértek, a magtárban, a többiek az oldalában dőltek le, tüzet megint csak a tatárok gyújtottak, a fagyok távol a lángoktól, hidegben aludtak.

Reggel nem mindenki bírt felkelni. Fáradtságtól, átfagyástól, betegségtől gyengült emberek tucajtjai heverték szerteszt, a tatárok rugdosták, bökdösték őket, aki semmilyen nógatásra nem állt talpra, agyonszúrták.

„Cimborám, támaszom...”

Így is meg lehet halni, gondolta Mihály. Földre bukva... Kivégezve. Épp Szaladjákot döfködték tőle néhány méterre, fájdalmasan odaszegeződött a tekintete, aztán meggyőzte magát, hogy ezt nem kell végignéznie, kényszeredetten fel-emelte a pillantását, és lám, az égen hófehér bárányfelhőket terelgetett a szél.

„Én vajon mikor...?” Közben elindultak. „Holnap? Holnapután?”

„Cimborám, támaszom...” Kolonc. Jobbról, balról. „Nem, nem, már három lépést se...” Hagyta, hogy a hátzszak leszánkázzon a válláról, latyakba puffanjon. Az őrmester nem vette észre.

„Holnap? Holnapután?” Mintha csak a fejéből lopnák ki a gondolatot, hogy apró változtatással proklamálják, a közvetlenül előtte menetelő nyöszörögni kezdett, „jajnembirommár... jajkrisztusom... jézusmáriszentjózsef...!” Minden léptéhez hozzálihegte a kétségbeesését, és jó három perc – három óra? három nap? – múlva egy dülöngélő, hórihorgas bajtárs meglepően éles hangon odacsattant:

– Viselkedjen már, drága jó uram! Nemcsak maga fog itt meghalni!

„Nemcsak én fogok itt meghalni”, kapta el a gondolatot Boldog, és ráfóródva vitetni kezdte magát. Egész álló nap ismételtette a félmondatot, szítta belőle a – ki tudja, honnan eredő? – erőt, és csodák csodája, estére egy mező szélén álló pajtaig vitték a lábai, ahol pár perc múlva már szalmán feküdt. Kaptak vizet, csajkába sárgás masszát; nem mindenki bírt felállni, hogy az ételosztó helyig menjen, no meg a későn kászálódóknak már nem jutott, Mihálynak még éppen, de a pajtában elfoglalták a helyét, mire visszatért.

Következő nap reggeltől estig meneteltek, rövid szünetekkel. Délután sínek mentén haladtak, ekkor végighullámszott a karavánon a hír, de mint biztos, kí-

séróktól eredő értesülés, hogy este bevagonírozzák őket, és vonattal jutnak el az Urálon túli fogolytáborig.

Aznap este egy külszíni fejtésnél álltak meg, törmelékes, kemény talajra ültek, de a meredek mészkőfalnak neki lehetett dőlni, és szélárnyékot adott.

A tatárok tüzeket csiholtak, odagyültek, némelyek guggolva, mások törökülésben, a vállukra színes takarót kanyarítottak, görbe, villogó késekkel húsokat szeleteltek, a letűzött pikák végén szörme lobogott, amikor motorkerékpár fékezett – időutazó a jövőből vissza a középkorba? –, s egy hibátlanra vasalt egyenruhás szovjet tiszt, talán őrnagy szállt ki az oldalkocsiból. Letelepedett, hosszas értekezésbe merült a főmuftival, kulacsból iddogáltak, aztán énekeltek, fájdalmasan szép, lassú lejtésű nótát, a végén azonban nevettek. A főmufti most felállt, egy nagyobb mészkőtömbre szökkent, és kihirdette, érthető, bár kissé palócós kiejtéssel, hogy dalversenyt hirdetnek, és a nyertesnek, mivel ünnep van, az őrnagy elvtárs menlevelet ad... Levelet, amivel hazatérhet! Az előtte sorra kerülők nagyon szépen énekeltek, Mihály azonban a nótáját, amelyt még az öregapjától tanult, oly szívhezszólóan adta elő, hogy zokogás rázott mindenkit, az őrnagy az orrát törölgetve rögtön be is rekesztette a vetélkedőt, és egy méretes árkusra lúdtollal rávezette, miközben fennhangon is kihirdette: „A hatalmas Sztálin császár jóindulatú döntése alapján Boldog Mihály honvédbakát ezennel...”

Az „ezennel” kurjantás volt, és arra vonatkozott, hogy talpra kell állni. A fűszálak hegyén harmat remegett, Mihály az elsírt könnyeket vélte felismerni bennük, de aztán végtelen keserűséggel tudomásul vette, hogy csak álmodott.

Amikor Komor megfogta a vállát, Boldog egész testén perzselő fájdalom és émelygős, letaglózó rosszullét ömlött végig. Le kellett hunynia a szemét, és erősen magára parancsolnia, „nem ájulok el!, NEM!”, és így talpon maradt.

„Cim... cim...”, cincogta az őrmester. Kolonc. Kolonc. Mit akar ez a kolonc?
– Nem viszlek tovább – jelentette ki.

Komor zavaros, fókuszát vesztett tekintete Boldog arca felé csúszkált... Megkapaszkodott a vonásaiban, keresett valamit... Fényt, mécslángot... tükröződést a szemében?

– Mihály arkangyal... – suttogta átszellemülten.

Mihály szédülten nézett vissza. Hirtelen egy gyerekkori emlék rémlett fel, öt évesen az édesanyja cirkuszba vitte, az első sorban kaptak helyet, és a porondmester két műsorszám között egyszer csak eléjük lépett, és éppen órá szegezve a tekintetét szónoklatba kezdett. Halandzsávva. Boldog érezte, hogy világos és értelmes beszédet hall, a szöveget hozzá intézik, és rettenetesen felzaklatta, hogy mégsem érti. Nem érti...

Az őrmester bocsánatkérően lesunyta, majd ismét felemelte a fejét, a szemé azonban csukva maradt, összeszorította a szemhéját, és a homloka ezernyi ráncba redőződött, kirajzolva az irtatlan erőfeszítést, ahogy az elméjében kutakodik.

– Már... jobban vagyok... gyógyul a lábam... tudok menni... csak kicsi segítség kell... nagyon kicsi... – ezzel felnyílt a szeme, és az elhangzott szavak őszinteségét tükröző tisztaság áradt belőle.

Az első tíz lépés után Komor ugyanolyan ernyedten terhelte Boldogra magát, mint korábban.

Dimbes-dombos, végtelenbe hullámzó vidék terült eléjük. Ha reggel valaki elmondja, milyen út vár rájuk, képtelenségnek tartja – de mégse bizonyult annak, hiszen mentek, lépdeltek, haladtak.

„Ez az egyetlen valóság”, lüktetett Mihályban. Ez a menetelés az érvényes és végérvényes, és bár ismét síneket láttak – a talpfák között magasan lengett a gaz –, és egyesek újból hajtogatni kezdték, hogy rövidesen vonatra pakolják őket, kényelmes vagonokba, Boldog leintette magában – szólásra nem futotta az erejéből, feleslegesnek is tartotta – a találgatókat, mint értetleneket, akik arca elé hiába emelik a kőtáblákba hatalmas árkokkal vésett törvényszövegeket, csak keszekusza jeleket látnak, melyeket képzeletük rajzokká rendez... A réqi



világból eredő képzelgések... Elhull, ködbe vész az eddigi élet, Mihály huszonnyolc éve, mely most egyetlen nappá töpörödött, villanásnyi bevezetőjévé a mostani valóságnak.

Magasan járt már a nap, amikor az előtte menetelő föllépett, majd, mint túl magas küszöbről, leszédült valamiről, és csak amikor ő is átevickélt az akadályon, jutott el a tudatáig, hogy élő emberre tapodott, nyomta mélyebbre a sárba, nyöszörgő emberre, és ekkor a fülei – nem tömődtek még tele földdel, ólommal, alvadt vérrel? – utánahozták a hangot, szaggatott szótagokat, melyek a folyamatosan megtiport tüdőből szakadoztak:

– ...gít... ség... se... gít...

A napsugarak lejjebb húzódtak, már tarkóra szurkáltak, aztán zuhogni kezdett az eső.

– Juliskám...! Mit beszélsz a szomszédoknak?! – buggyant ki hosszú idő után a szó Komorból. Mi ez? Menetelés közben elaludt, és álmában beszél? Vagy ez az álom: lázálom? – A gödröt nehogy kifecsegd!

Az eső elállt, aztán megint eleredt, Boldog bal vállán a seb, a hátizsák hátrahagyott emléke iszonytatóan égett, jobb lába a bakancsban labdává dagadt, és valószínűleg szintén vérezhetett, de hát ahhoz meg kéne állni, hogy felpolcolhassa, hogy lappadjon, és utána a bakancsot le lehessen húzni, akkor kiderülne, vérzik-e, ilyesmi Boldognak utoljára egy napja jutott eszébe, de nem húzta le, mert ki tudja, vissza bírja-e rángatni. Komor a gödör miatt aggódott, az eső elállt, aztán eleredt, és vonultak tovább.

Az elméjében keresve ellensúlyt, mely a kínokról elvonja a figyelmét, és azt se engedi, hogy a vágy – minden erőfeszítést feladni, testet elejteni, lefeküdni, elterülni az anyaföldön, átadni magát a sorsnak – szétterpeszkedjen benne, Boldog egy hatalmas gödröt képzelt maga elé, és a látványt – lehetőleg minél élesebben! –, ahogy a mélyéről minden egyes léptével hajszálynit feljebb hág.

Az eső talán elállt, talán eleredt, bár inkább az előbbi, mert Mihály orrára egy szúnyog ült. Észre se vette volna, ha a szúnyog – fiatal, éhes suhanc, még az első vércsapolás előtt – oda nem csíp. Boldogot a kellemetlenség, ez a cseppecske az elszenvednivalók teli korsója mellett meglepte, és ösztönösen odalegyintett. A mozdulattól a karja kissé megemelkedett, és az elmerevedett tagokkal rácsimpaszzkodó őrmester fogást veszített... Leácsúszott, földre bukott, először négykézlábra, de a mögöttük haladók rögtön fölborították, és elhasalt.

– Jaj... Ne hagyj itt... Juliskám... – motyogta, mert kiáltani nem bírt.

Boldog Mihály azonban ezt nem hallotta. Minden megfeszített erejével a gödörből igyekezett kijutni.

A kapu

Csak állt, nézte a vékony repedésekkel tarkított, esővíz mosta kanyargós erzetet, fölülről lefelé futó barázdákat, árkokat, apró göcsörtök szigeteit, az egykor élő anyag természetes rajzát, a holta utáni ember végezte, majd az idő embertelen munkájának nyomait, állt, megkapaszkodva a mintázatban, tájban, a közeli-messzire révedésben, ki tudja, meddig. A kapu váratlanul feltárult, belülről kinyitották. A felesége volt.

Ámulatot látott, hitetlenkedést. Majd a szemek csillogása mégis örömbé fordult.

– Mózsi...! Hát te vagy az?!

– Én – felelte rekedten.

Nézegették egymást, aztán Éva elmosolyodott. – Megőszült a bajuszod. – Megfordult, és már úgy folytatta: – Várjál, szólok előbb a gyerekeknek.

Furcsa volt, hogy szólni kell a hazatéréséről, és éppen ezért természetes. Várt néhány lélegzétvételyit, aztán az asszony után indult.

A tornásra lépve még elkapta a konyhából kiszűrődő szavakat, „Édesapátok van itt... Hazajött.” A végszóra toppant be.

Megint hökkent tekintetekbe futott, még tágabbakba, őszintébbekbe.

– Na, menjetek szépen oda – hajtotta Éva két kézzel a csöppéseket, nyitott tenyérrel, ahogy libákat a parton.

Tétován oldalogtak egyre közelebb, aztán a kisebbik, a fiú, mikor már könnyéknire jutott, felkiáltott:

– Apaszag!

Istráng szakad így le lovakról, a kisfiú a lábát, a lány a derekát kapta el, és ölelték teljes erőből. A keze az arcukra siklott, érezte a könnyeiket.

„Most kell felemelni őket”, gondolta Mózes, előre is hajolt, derekuk köré kanyarította a karjait, de felegyenesedni nem bírt. Igaz, csak egyszer próbálta.

– Engedjétek édesapátokat... Nagyon fáradt! – lépett oda az asszony.

„Egyenként azért menne... Mindegy...”

– Megyek, megnézem a földet – szólott inkább, és kilépett a házból.

*

Elsétált a dűlőig, a tekintete ide-oda siklott, pásztázott közben. Ugyanaz minden, és mégis... Új arculatot, egyenetlent, szabálytalant öltött, elidegenült a táj; másképp kerekednek a bokrok, kusza ágakkal hajolnak az út fölé a fák, meredekebben ívelődik a búzatábla széle. Karistolta a szemét a változás, fájt.

Az ujjai között pergő, kimorzsolt szemeken érezte a bőséget. Jó termés lesz, dús, állapította meg higgadt szakértelemmel. Érthetetlen: nem birkózott a földdel, nem dolgozott, civődött, békülgetett vele, nem figyelte a sarjadékokat, nem leste, óvta, nem imádkozott értük... és lám, duzzadó termés ring a szálakon. Hová, kihez száll a hála?

Átment a lovakhoz, aztán a többi jószágot is végigjárta. Az ólból visszafordult az istállóba, megnézni még egyszer, de Ábrándot, a kedvenc lovát nem találta.

*

Este már ágyban feküdt, megsüppedt, ringott alatta, az ágyneműből levendula-illat áradt, a lepedő hófehéren simult és ropogott. Három évig csak piccsen, és most... „Lehet, hogy el se tudok így aludni”, fészkelődött a puhaságban, és amikor magára igazította a dunyhát, lépett be Éva. Teljesen meztelenül. Lesütötte a szemét, nesztelenül az ágy végébe helyezkedett, kicsit kihúzta magát, mintha mutatná Istentől való szemérmes-szemérmetlen pőreségét; vízcsappok csillogtak a bőrén, és szebb volt, mint valaha.

Régen, az örömök percei előtt mindig a dunyha alatt vetette le az alsóruháit, ha Mózes látta is meztelenül az asszonyt, csak véletlenül, tisztálkodás közben rányitva: sikkantva takarva rögtön a szemérmét.

A férfiassága három-négy mozdulat után lelohadt, aztán már csak összetöpörödvé cidrizett. Megvert kisgyerek... Éva a mellkasára hajtotta a fejét, simogatta a vállát, és sóhajvékony hangon vigasztalta:

– Nagyon lefogytál... Majd felerősödsz... Visszatér az erőd!

Lefogytam? Édes Istenem... Tényleg azt hiszi az asszony, hogy kilókon múlik ez?

Mesélje el, hogy koplalásba és betegségekbe belefogyott, zörgő csontú katonákat – bajtársakat?, lehet rájuk mondani? – látott, akik vérgőzös gerjedelmükben az egyik ukrán falu elfoglalása után földre teperték a nöket, aztán később, az orosz tanyánál, a legéppuskázott civilek közül az anyaszültre csupasztított, életéért könyörgő átlótt tüdejű kamaszlányt erőszakolták meg... Mesélje el, hogy ez jutott most az eszébe, ezek a képek toluáltak kísérteties környortelességgel eléje? És lehet, hogy most mindig ez fog... ha a feleségéhez ér?



Benyitott a tisztába, itt még meg sem fordult a hazatérte óta eltelt két napban. A feltornyozott ágynemű... Nem így festett korábban. Bár talán csak a sorrendje, igen, biztos járt itt vendég a három év alatt, miért ne járt volna. Három év... Neki ott, kint, harmincnak is megfelelt... Itthon vajon mennyit nyomott?

A tornác előtt a szőlőlugasnál leült a padkára, a nap melege a moccsanatlan levegőben bágyasztotta a kertet. Óriási lódarazsak köröztek az eperfán a szemeken, belerágtak az érettebbekbe, majd véres szájjal, zümmögve tovaepültek.

Mózes érezte, hogy áll mögötte valaki. Nem fordult hátra, tudta, Éva az. Rövidesen előrekanyarodott és melléje csücsült, csak úgy a padka szélére, meghúzódva, mintha nem lenne joga, vagy tán a rengeteg tennivalója nem engedné, hogy kényelmesebben odahelyezkedjen. Nézték a kertet, bár az asszony idő múltán már csak a földet, maga előtt... Mit figyel? Hangyák masíroznak, visznek valamit. Mintha rizsszemeket cipelnének... Vagy bábokat? Megtámadták a bolyt, és menekülnek?

– És embert... – emelte fel az arcát Éva, majd megtorpanva újra kezdte: – Emberben tettél kárt?

Mózes lassan elismételte magában a kérdést, hogy megértse. „Öltem-e? Nem lehet megkérdeni, öltem-e?” Megrándult a keze, azzal az önkéntelen remegéssel, amin nem lehet uralkodni. Évára nézett, az asszony szemei már keresték a tekintetét, kaptak utána, vizsgálódva, de a tükör mélyén mégis a bizonyossággal, „nem, az én uram nem olyan”. Hiszen Mózes a sógornak szólt akkor is, amikor állatot kellett vágni.



– Háború volt – préselte ki magából nagy nehezen. Milyen semmilyen szavak ezek, jelentés nélküli, értelmetlen hangok! Ködbe, furcsa csillogásba csúszott körülötte minden, és rátört a reszketés, hogy pillanatokon belül, miként a szappanbuborék, elpukkan a tisztaszoba, szőlőlugas, eperfa, darazsak, hangyák, Éva, a lehetetlen, megválaszolhatatlan kérdés... Felébred, felkapja a sisakját, és elindul váltásra az első vonalba.

– És ha úgy is... Parancsra tetted, kötelességből... Nem indulatból – még mindig tart az álom, Éva szájából csordogálnak a szavak.

„Indulatból? Kötelességből?” Melyik jobb, melyik rosszabb?

*

Nem vette észre, mi történt, hová vitték a lábai, egyszer csak felszállt a köd, és megint a kapunál állt. Megkapaszkodott az oszlopban, két kézzel, a homlokát pedig nekidöntötte.

Huszonkét éve... Utolsó évében faragta, egészen apránként, az apja. A halála előtt fejezte be, talán két nappal; az utolsó kis mintákat is kicsiszolta, utoljára a napot, majd a holdat.

Amikor az öccsével és kishúgával nyaggatták – sokszor megtették! –, nyakán lógva, földre cibálva maguk mellé a rongyszőnyegre, „Apika, mesélj, mi történt a nagy háborúban?“, az öreg hunyorított, majd elváltozott, éneklős hangon rákezdett: „Mi történt? Megnéztük, miből áll az ember... Gyomorból, bélből, májból!” És a mutatóujjával odabökött sorra a hasukra, mutatva, merrefelé is található a gyomor, bél, máj... Kacagva gurultak játék közben, és most hűvösen csodálkozott rá, amit se akkor, se azóta nem ismert fel – az öreg elmondta, mi történt. Bajonettel felhasogatták egymás hasát, és kiforgatták a belsősegeket... „Miből áll az ember? Gyomorból, bélből, májból.”

Tudnék én ilyet... így? Nem... Se hunyorítani, se kacagni nem tudok, anélkül pedig...

Kinyitotta a szemét, rányitotta az erek, vízmosások, patakmedrek sokaságára, persze, tudta maga is, a tölgyfa erezetére... Tudta, de mégis, mintha magasból, madártávlatból nézne le a sokszor látott tájra... Tájra vagy arcra? Egy arcra, amelynek nem jutott ideje megráncosodni?



Bement a házba, és az almárium fiókjából elővette a madzaggal átkötözött levélcsomagot. Az apja levelei és táborigyűjtés lapjai az édesanyjának a front-ról... Egyetlen egy lapult köztük, amelyen nem viritott a cenzúra pecsétje, ezt egy rokkant tiszt úr hozta el nekik személyesen, a zubbonyába rejtve. „Toll nem írhatja le, hogy mi történik itt... Ne is kérdezd, aranyom. Szeresd a szépet és a jót, és fordítsd el a fejed, ha...” Folytatódott még a sorok, de már elkenődött betűkkel, olvashatatlanul.



Még birkózott a hajnal az éjszakával, feszegetve az ég alján a sötétséget, amikor Mózesen megmoccant a dunyha, púposodó hullám közelítette, majd meleg nedvesség türemlett a bőréhez. A kislánya volt, átázott hálórúhával és csatakos hajjal. Visszaviszem az ágyukba, gondolta, de...

– Papuska, lódd le... – pityergett Borika. – Bántanak...!

Mózes védőn magához ölelte.

– Bántanak? – kérdezett vissza kótyagosan.

– Megint jönnek... Mami mondta, hogy lelőtted őket, de itt vannak megint! Vedd elő a nagy puskát, és lódd le őket!

A lábánál is felhullámozott az ágynemű, és rövideken a fiú, Csabika is a dekában kucorgott.

„Rosszak, rosszak, rosszaki!”, hajtogatta a kislány. „Puszkával... durr...”, motyogta a fiú hunyt szemmel.

– Nem bánthatnak... nem engedem – suttogta a férfi rekedten.

Rosszak... Ő se akart bántani senkit, a csövet, ahogy jó előre eldöntötte, enyhén felkapta mindig, hogy ne legyen feltűnő, és a levegőbe durrantott, egészen addig... Amíg az áttörésnél... Akkor eltörött, összeroppant valami. Bár ha nem a zászlós úrral történik, akkor talán...

Szabó Zoltán zászlós szintén a 4. gyalogezredben, és épp az ő századukban szolgált, tanárember volt, doktor úr, mindenki így szólította, ezért történhetett, hogy amikor az orvosuk, Fújtsák kidőlt és lázban vergődött tehetetlenül, mindenki a „doktor urat” nyaggatta... Hiába magyarázta, hogy ő a francia irodalom és a filozófia doktora!

Látva, hogy szétharapódzik a betegség, aztán maga nyargalt át a németekhez motorbiciklivel gyógyszerért, a lábadozóknak a tiszt menázi terhére jobb minőségű ételt is intézett... Így tudott a vérhasból Mózes felépülni. Később egyik nap délben hosszabban a priccse mellé telepedett a doktor úr, és elmesélte, hogy a nagyapja szintén székely, Sepsiszentgyörgyből való, aztán előhúzta a menyasszonya fényképét, nagyon szép, szőke nő nézett vissza a képről enyhén felemelt fitos orral, ha jól emlékszik, Rozáliának hívták, „tündér ez a lány”, somolygott a doktor úr, és mielőtt visszacsúsztatta a mellényzsebébe, megsimogatta a fotográfiát. A maszatosságából látszott, hogy nem először.

Az áttörésnél, amikor menekültek, és T-34-esek rohantak rájuk, mint veszett ebek a sebzett vadra, Mózes a szeme sarkából még látta, ahogy a zászlós urat és néhány bajtársukat közrefogják, a magyarok megállnak, elejtik a fegyvert, karjukat felemelik, de a ruszok legéppisztolózzák őket.

„Se isten, se ember!”, kattant be Mózesban, aztán amikor sebtében újra felvették a frontvonalat, „pusztítsd, irtsd!”, zakatolt és lihegett már a hang benne; az ujjja izomlázig dolgozott a ravaszon, hajigálta a nyeles kézigránátokat, hogy a válla majd' kifordult, és csak a sokadik fegyvercsillapodásban, mikor eléje toltak az átéltek képei... A pusztulás és halál képei, amelyeket előidézett...! Ekkor hasadt szét a vörös köd, ébredt rá, hogy ártatlanok vérént ontotta, orosz katonákét, akik talán senki haja szálát se görbítették. Megölték egy bajtársát, a doktor urat – megölték orosz katonák, akik talán (mit talán: bizonyosan!) bosszúvágytól lihegtek, hiszen ők is bajtársukat látták elesni, lőtt sebbel kínban vergődni – most ő gyilkolt – és a vérengzésének szemtanúi megint csak vért kívánnak!

Az ördög táncol itt... A sátán, de nem kívül, a csatatéren, hanem benn... az emberi lelkekben. Nem dörren már ágyú, nem ropog gépfegyver, nem süvít akna, de a tánc tart... mert valahol távol, messzi orosz falvakban orosz kisgyerekek csatakos álmaiban ő az arctalan, megnevezhetetlen rém, aki az apjukat elnyelte, elragadta, és aki hosszú árnyékával most utánuk kapdos!

Mózes kirohant a mellékhelyiségbe és hányt.

*

A kocsmában szeretett volna egyedül inni, de odajött és leült az asztalához a komája.

Rendelt két szilvát, lehúzta a magáét, és úgy méregette a másikat, mintha latolgatná, a régi Mózsit látja-e, a szelíd és csendes, jó szóra hajló cimborát, vagy egy vasgyárban, mázsás kalapácsok alatt átpüfölt hasonmást. Végére, úgy látszik, az előbbire hajlott, mert ahogy régen a tárgyalnivalók előtt, megdörzsölte az állát és hunyorított.

– Itthon már mindenki temetett téged... Csoda, hogy hazatértél!

Hm. Csoda, bizony, hiszen ha golyók tucatjai röppennek a koponyád felé, és egy se trafál be, az csoda, gondolta Mózes, de csak annyit mondott, „meglehet”.



Józi odébb tolta a poharát, lefojtotta a hangját és előrébb hajolt.

– Nehogy bárki orrára kösd, hány elvtárs gyertyáját koppintottad el...! Nem írják a javadra! – Intett a kocsmárosnak, mutatva: még kettőt. – Persze, csak magadat védted. Akik ismernek, tudják, istenes ember vagy... Tiszteled az életszentséget. No de... Új embereket tesznek ide hamarost, új hivatalnokok ülnek ismét a nyakunkra. Szóval, a katonásdiról: csitt!

A koma, akit felmentettek, okoskodik. Azt se tudja, mit beszél. Senki se tudja, mi volt, mi történt, de legalább nem okoskodik.

– Új világ jön, az elvtársak lesznek az urak – folytatta Józi. Tologatta a poharát a durva deszkalapon, figyelte, ahogy a vastag üvegtalp minden szálkán, huppanón átsiklik, és nem pillantott Mózesra. Pedig ha úgy, tán abbahagyja. – Ehhez kell most alkalmazkodni. Számot vetettem, és...

Mózes nézte a másikat, de már nem látta. Semmit se látott. Az ügyes, élelmes fiúról, akinek régen vélte, kibukik, hogy ravasz és számító.

– Számot vetettem, és belépek az RKP-be. Nem hagyom, hogy ellenségnek bélyegezzenek, elüldözzenek innen, én aztán nem! Ezt tanácsolom neked is.

Alkalmazkodj, mielőbb. Aki gyorsan lép, előnybe kerül. A véleményünket, persze, megtartjuk...

Féreg! A gyerekkori pajtásom egy féreg!
Ráborította az asztalt, és kifordult az ivóból.

*

Megsimította az egyik mélybarna göcsörtöt... Mint az anyajegy az apja nyakán.

Amikor mesélt, a végén mindig kacagott és felfelé fordította az arcát az öreg, ilyenkor az anyajegy előbukkant és jól látszott az ingnyak felett. A háború után azonban már nem hahotázott az égre, mindig csak feléjük fordult, rajtuk, kicsiken függött leválaszthatatlanul a tekintete, mintha a retinájára akarná égetni a látványt...

Tényleg szívből, felszabadultan hancúrozott a rongyszőnyegen az utolsó időkben is? Nem... Csak nekik, gyerekeknek és az asszonynak játszott; úzte a rettenetes démonait, mímelt, miközben rágta már a lebírhatatlan, latin nevű kór... Gyomorban, bélben, májban.

„Neked elmondhatnám... Értened... hiszen átélted.” Mózes felpillantott a napra, majd a holdra. „Apa... hol vagy?”

*

– Mózsi, nagyon megváltoztál... – kezdte az asszony, és látszott a szemén, fél. A kimondott szavaktól? A férjétől?

– Férfival voltál, ugye? Másik férfival, amíg távol voltam! – szakadt ki Mózesből az odahajított, elhordhatatlan végzet keservével.

– Nem! – hőkkenetnyi szünet után.

„Hazudik”, zúgott Mózesban, és elindult a keze... Éva a tálalószekrénynek zuhant... A polcokon a tárgyak összekocantak, megbillentek, Mózes ökle ismét emelkedett, lendült a maszatos, rémült arc felé, melyre mégis a beletörődés redői rajzolódtak... Ennyire természetes ez? Nem sikolt, nem tiltakozik? Fulladtan leejtette a karját... Egy hosszan, megkésetten billegő mázas tányér a mélybe szédült és ripityára tört.

*

Fekete-szürke kavargás, rázkódás, a bombákkal ostorozott föld-test hanykolódása, ezt érezte Mózes, ahogy a sötétben – esteledik? – tántorgott valamerre.

Sötét felhők... Talán hanyatt vágódott, hogy felhőket lát? Vagy ezek pocso-lyák, és bennük tükröződnek az ég rongyai? Végre sikerült megkapaszkodnia... a kapuban. Összeszorította a szemhéját, nem akart látni, de az ujjbegyei tapintották az ismerős, mély erezetet.

Villanás... Hunyt szemmel is érzékelte a feje feletti torkolatűzet, aztán a homlokán a cseppeket... Eleredtek az ég könnyei; mosni, szántani tovább, még mélyebbre, a barázdákat...

Hullt az eső.

Az eső talán elállt, talán eleredt...

„Nemcsak én fogok itt meghalni” – egész álló nap ismételtette magában a félmondatot, szítta belőle a – ki tudja, honnan eredő? – erőt... (Az út).

Igen, meghalni készül itt minden az előző évszázad derekán, amikor a keleti frontról érkező hírek Karády-dalokkal keveredve recsegő hangú rádió-kuplává olvadnak, amikor *„a muskátlis és büdöskés virágladás”* udvarokon még csak szerelmi évődésnek tűnik az öröklétté sötétült búcsú. Kedvesség van itt és vidámsággal elegy humor, a katonai behívó éppúgy csak kifogás a megkésített randevúra, mint a doktori vizsga: a dacosan visszadobott karikagyűrű megkerül úgysis.

Tudjuk, nem, nem kerül meg. *„...bekövetkezik az elkerülhetetlen, jól hallható koccanással a kövezetre hull, visszapattan, ismét földet ér, gurul, eldől... Az oldalán pörögve-táncolva hullámozik... Gyorsuló dobpergés, ha az udvar hangversenyterme nem erősítené fel, csak a hangyák hallanák...” (A gyűrű).*

Mert ami bekövetkezik, az az út. Ahol hadifogságba esve ezrek és ezrek vonulnak végeláthatatlan sárban-esőben, rájuk szegezett géppisztolyok között, átbukva az iszapba fordult bajtársakon, emberi arcokat-bordákat még lejjebb taposva a jeges fulladásig – ahol szakadék-marttá billen a távolba vesző út és meredek fallá emelkedik a végtelen ég. Ahol a fogoly *„az elméjében keres ellensúlyt, mely a kínokról elvonja figyelmét, és azt se engedi, hogy a vágy – minden erőfeszítést feladni, testet elejteni, lefeküdni, elterülni az anyaföldön, átadni magát a sorsnak – szétterpszkedjen benne [...] egy hatalmas gödröt képzel maga elé, és a látványt – lehetőleg minél élesebben! –, ahogy minden egyes léptével a verem szakadékos oldalán hajszálnyit feljebb hág” (Az út).*

Ahol a bajtársiasság, emberiesség minden lépésnél gyilkos küzdelmet vív az élni akarással, amíg már nincs érzékelés, megszűnik a látás és hallás képessége, csak egyetlen elszántság van: ebből a gödörből kijutni! Keletre, talán még keletebbre, túllenni a létezés kontinensein. Kijutni innét! Haza akár!

Mert a névtelenné csupasztító utak, kerítések, munkatáborok süket évei után hazatérni, megállni a *„vékony repedésekkel tarkított, esővíz mosta”* faragott kapu előtt tétovább, üresebb pillanat, mint a pusztá életben maradásra fordított sokéves erőfeszítés. Ámulattá, hitetlenkedéssé szűkül az öröknek hitt szerelem, árulkodik a gyermeki meghökkenés is: a kibillent, megszakadt időt nem lehet csönddé, szeretetté simítani. Az élet, az otthoni szántó, a föld hiába ugyanaz. *„Ugyanaz minden, és mégis... Új arculatot, egyetlenlent, szabálytalant öltött, elidegenült a táj; másképp kerekednek a bokrok, kusza ágakkal hajolnak az út fölé a fák, meredekebben ívelődik a búzatábla széle.”* Szívfájdító alig-változás.

Hazatérni, a velejéig változott ugyanabba: minden kérdésre egyetlen válasz adható: *„Háború volt.”* Tömörebb, szűkebb válasz az előző, a Nagy Háborúból hazahozott válasznál: *„Mi történt? Megnéztük, miből áll az ember... Gyomorból, bélből, májból!”* A háború nem kíméli, megváltoztatja az otthon maradot-

takat is. Ahogy nem ártatlan a hazatérő, az asszonyok is szemükben rejtik az el nem mondhatót, sunyi számíttá válik a barátság és megválaszolhatatlan vád lesz az ártatlan gyermeki kérdés.

Ha nincsenek válaszok, egyetlen kép, amit megtart az idő: az otthon kapuján *„földről lefelé futó barázdákat, árkokat, apró göcsörtök szigeteit, az egykor élő anyag természetes rajzát, a holta utáni ember végezte, majd az idő embertelen munkájának nyomait...”* (A kapu).

S ha nincsenek válaszok, egyetlen kép, ami megmarad: *„Hullt az eső.”*

Kállay Kotász Zoltán az idő olyan tájaira visz vissza, amiket jobb híján többnyire kivet magából a közös emlékezet: a két nagy háborút megjárt nagyapáink, apáink személyes tájaira, ahol csak ők járhattak, s amikről mesélni nemigen lehet. Amik megmaradtak: rongyos-foltos kincstári ingek, a későbbi téesz-időket is megjárt, agyonfoltozott katonazubbonyok, leszakadt, királyi-koronás rézgombok, padláson véletlenül megtalált bajonét, halálokat, disznók, borjak és gyermekek születését rögzítő kék-tintás bejegyzések foszló kalendáriumokban, 'ismeretlen címzett' jelölésű, soha meg nem érkezett levlapok – a feldolgozhatatlan, bevallhatatlan rémtettek szelíd relikviái.

A három történet annak szívmegeállító bizonyága: Lehettem volna ott én is. Lehetnél volna ott te is.

Fábián István

Tartalom

A gyűű	3
Az út	7
A kapu.	14
Az eső talán elállt, talán eleredt... (Fábián István utószava).	21





Napút-füzetek

2018 128.

Kállay Kotász Zoltán az idő olyan tájaira visz vissza, amiket jobb híján többnyire kivet magából a közös emlékezet: a két nagy háborút megjárt nagyapáink, apáink személyes tájaira, ahol csak ők járhattak, s amikről mesélni nemigen lehet. Amik megmaradtak: rongyos-foltos kincstári ingek, a későbbi téesz-időket is megjárt, agyonfoltozott katonazubbonyok, leszakadt, királyi-koronás rézgombok, padláson véletlenül megtalált bajonét, halálokat, disznók, borjak és gyermekek születését rögzítő kék-tintas bejegyzések foszló kalendáriumokban, 'ismeretlen címzett' jelölésű, soha meg nem érkezett levlapok – a feldolgozhatatlan, bevallhatatlan rémtettek szelíd relikviái.

A három történet annak szívmegeállító bizonyossága: Lehettem volna ott én is. Lehetnél volna ott te is.

(Fábián István utószava, részlet)

Cédrus Művészeti Alapítvány
1136 Budapest, Pannónia u. 6.
Telefon: (1) 247-6657
Mobil: (30) 511-3762
E-mail: szon46gy@gmail.com
Honlap: www.naputonline.hu

Felelős kiadó: Szondi György
Szöveggondozó: Kovács Ildikó
Tördelőszerkesztő: Szondi Bence
Borítókép és illusztrációk: Fábián István
ISSN 1787-6877
ISBN 978-615-80967-9-9